РЕЦЕНЗИЯ

на дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор" по Област на висше образование 3.Социални, стопански и правни науки. Професионално направление: 3.2 Психология (Педагогическа и възрастова психология) на Мария Руменова Касапова - докторант към ЮЗУ „Неофит Рилски", Философски факултут, катедра Психология

Тема на дисертацията: „Структура и особености на общуването в социалната мрежа"

Изготвил рецензията: доц. д-р Ергюл Таир, ИИНЧ-БАН

Представеният от Мария Касапова дисертационен труд разглежда проблем с ясна научна и научно-приложна стойност, който можем да определим като традиционен, а именно – същността, структурата и особеностите на общуването. ***Актуалността*** на темата се постига чрез разглеждането на този традиционен проблем в новите измерения на съвременната реалност, в която общуването все по-често се осъществява в социалната мрежа.

Въпреки изцяло позитивното отношение на авторката към общуването в социалната мрежа, която предоставя възможност за удобно използване, публикуване на различна информация, предоставяне на актуални и интересни новини, взаимодействие с близки, познати или непознати лица и т.н., си запазвам правота да не се съглася напълно с нея. Социалната мрежа може да бъде много полезен източник за контакти, взаимодействие с околните, но не бих могла напълно да се съглася, че чрез нея може да се задоволи необходимостта от създаване на емоционално-топли и смислени взаимоотношения с други хора (цит. по Касапова, 2017:4), особено като се вземе предвид посочената и от докторантката възможност за филтриране на негативната информация, наблягане на изцяло положителната или често срещаната възможност за създаване на напълно нереални или „фалшиви" самоличности. Все пак, наличието на позитивни и негативни страни на личността, които са част от нейната уникалност, неповторимост, но най-вече на нейната автентичност, според мен са предпоставка за създаването и поддържането на пълноценни взаимоотношения с другите хора.

Дисертационният труд на Мария Касапова е с обем от 149 страници, в които се включват увод, три глави, заключение, приноси, използвана литература и приложения с методите на изследването. Библиографската справка съдържа 138 източника, от които 9 на кирилица и 129 на латиница. Дисертацията е илюстрирана с помощта на 47 таблици и 17 фигури. Бих си позволила препоръка по отношение на малкия брой цитирани български източници, като може да се посочи, че са налице редица автори, сред които можем да посочим Маргарита Бакрачева, Диана Бакалова и др., които в последните години активно разработват темите за социалните мрежи, идентичността на потребителите и т.н. Техните разработки биха могли да бъдат част от използваните източници в настоящата работа.

Теоретичната обосновка на изследването е разработена в първа глава на дисертацията, като авторката последователно разглежда представянето в социалната мрежа. Отделя се внимание както на самостоятелното представяне, така и на рекламирането на бизнеса в социалната мрежа. Акцент се поставя върху поддържането на междуличностна комуникация в социалната мрежа, като са очертани същността на комуникационния процес и специфичния му аспект във виртуалното пространство. Тук задълбочено е анализирана афилиацията, като са изведени нейната същност и влияние върху благополучието на личността, отношенията и с другите и т.н. Разгледана е забавляващата роля на социалната мрежа чрез очертаване на съдържания, които могат да развличат потребителите и възможностите за съревнования, онлайн игри и др., съчетаващи развлекателният елемент с придобиване или затвърждаване на знания, които могат да имат силно увлекателен ефект. Последно, очертани са информационните възможности на социалната мрежа, която предоставя широк кръг от съдържания, включващи видеоклипове, рейтинги на продукти или услуги, коментари, интервюта на авторитетни личности, блогове, онлайн форуми и т.н. Представеното изложение създава добро впечатление за цялостните теоретичните познания на Мария Касапова и умелото разграничаване на специфичния аспект, който ще се изследва.

Във втора глава на дисертацията са изложени ***теоретичните предпоставки и целта*** на изследването, включващо да установи особености на общуването в социалните мрежи, чрез структурните компоненти на самостоятелното презентиране в социалната мрежа; рекламирането на бизнеса; поддържането на междуличностна комуникация; развлечения и информираност в социалната мрежа, както и да се представят

индивидуалните особености на потребителите на социалните мрежи. Въз основа на посочената цел са изведени 5 изследователски задачи, чиято проверка се осъществява чрез 5 хипотези. За постигане целта на изследването са реализирани поредица от изследвания в периода юни-август 2016 година със случайни извадки с предимно млади лица (23/25-35/36 г.), които са относително балансирано разпределени по пол, образование, семейно положение и др.

В съответствие с целта и издигнатите хипотези е подбран и широк кръг от ***инструменти*** в изследваната проблематика, които включват: 1) Модификация на Скала за самостоятелно презентиране на Уилес (Wheeless, 1978), съдържаща 16 айтема; 2) Модификация на Скала за управление на впечатленията на Полус (Paulhus, 1991), съдържаща 20 айтема; 3) Модификация на Рекламна скала на Стюърт и Фърс (Stewart & Furse, 1986), съдържаща 25 айтема; 4) Модифициран Въпросник за междуличностна комуникация на Биенвеню (Bienvenu, 1974), съдържаща 54 айтема; 5) Модификация на Скала Мотивация за развлечения на Беард и Регеб (Beard & Raghcb, 1983), съдържаша 48 айтема; и 6) Модифицирана Скала Информационен обмен на Сперка (Sperka, 1997), съдържаща 14 айтема.

Статистическата обработка на данните е съобразена с целите на изследването като са приложени дескриптивна статистика, факторен и дисперсионен анализ. Представените психометрични характеристики на използваните методи чрез анализ на вътрешната консистентност на айтемите в отделните методи са напълно приемливи. Осъществените факторни анализи по отделните инструменти, използвани в емпиричното изследване също са приемливи, като получените резултати са коректно интерпретирани.

Богатият инструментариум на изследването предполага и ***множество резултати***, които са логично и последователно представени в отделни параграфа, като се следва изложението на изброените по-горе методи. Резултатите от проведеното изследване за самостоятелно презентиране в социалните мрежи представя наличието на специфична структура, като се констатират значими различия по пол, възраст, семейно положение и др. Установява се например, че мъжете в по-голяма степен се интересуват от впечатленията, които оставят у другите в социалната мрежа и в по-голяма степен демонстрират намеренията за установяване и развитие на социални контакти извън

социалната мрежа, отколкото жените. В същото време, резултатите не представят значими различия в самостоятелното презентиране на изследваните лица в зависимост от образованието и населеното място.

Анализът на резултатите относно нагласите на изследваните лица спрямо рекламирането на бизнеса в социалната мрежа представя индивидуално възприемане на информационното и емоционалното намерение на рекламата. Констатират се значими полови различия, които са напълно очаквани. Предвидимо, мъжете в по-голяма степен се интересуват от информационната насоченост на рекламите, а жените проявяват по-голям интерес към емоционално насочените реклами. Не се установяват статистически значими различия относно информационната и емоционалната насоченост на рекламирането в социалната мрежа в зависимост от семейно положение, образователния ценз, населено място и възрастта на изследваните лица.

В потвърждение на хипотезата за специфична структура и индивидуални различия в междуличностната комуникация в социалната мрежа се установява, че мъжете и жените, женените и неженените, както и лицата със средно и висше образование се различават при тълкуването и разбирането на контекста при междуличностна комуникация в социалната мрежа. Оказва се, че мъжете, женените и лицата с висше образование демонстрират в по-висока степен разбиране и тълкуване на контекста в междуличностната комуникация в социалната мрежа. Според получените резултати мъжете и жените, както и лицата в различните възрастови групи не се различават в демонстрацията на уверено или неуверено поведение в мрежата. В същото време се установява, че мъжете демонстрират по-висока степен на емпатийно поведение, спрямо жените – резултат, който може да се определи като изненадващ, имайки предвид традиционно по-високата емоционалност и емпатия на жените. Това провокира и въпроса ми към докторантката: Как си обяснява полученият в настоящото изследване резултат, че мъжете в по-голяма степен декларират готовност за проява на емпатия в сравнение с жените?

Очакванията за наличие на специфична структура при развлеченията в социалната мрежа, измерени чрез интелектуалната степен на мотивация, достигане до нови знания или открития, развитие на социални връзки, демонстриране и тестване на умения и компетенции и извършване на дейности, поради необходимостта от уединение или

усамотение също се потвърждават. Установяват се и някои значими различия в проучвания аспект в зависимост от пола, трудовата заетост, семейния статус и степента на образование на изследваните лица. Резултатите представят, че мъжете и женените в по-висока степен развиват връзки в социалната мрежа, също така мъжете по-често използват социалната мрежа и като място за отдих и релакс в сравнение с жените. Напълно очаквано, лицата с висше образование проявяват в по-висока степен склонност към развлечения, които ще ги доведат до познание, отколкото лицата със средно образование.

Резултатите, получени при изследване на информираността в социалната мрежа представят значими различия в достъпността и точността на подаваната информация в социалната мрежа, както и различия при нейното негативно или позитивно представяне. По-конкретно, жените, съжителстващите без брак и неженените, лицата с висше образование възприемат информацията в социалните мрежи като по-точна и достъпна. В същото време, неженените лица са по-склонни към позитивно представяне на информацията, която споделят в социалните си профили с другите потребители или когато интерпретират вече споделена от някой друг информация, докато неработещите лица в по-голяма степен са склонни да я представят негативно.

Множеството получени резултати са коректно обобщени в заключението на дисертацията, макар че изобилието от резултати в различните проучвани насоки заслужават да бъдат обединени в един самостоятелен параграф, озаглавен Обобщение на получените резултати, което би осветлило в един по-цялостен план богатият емпиричен масив, представен от Мария Касапова и би извело на преден план неоспоримите достойнствата на разработката.

В ***заключение***, мога да подчертая, че авторката на настоящата дисертация е представила логично, завършено и богато па данни изследване, което има своите несъмнени научни и практически приноси, сред които могат да се изведат осъществеият теоретичен преглед на общуването в социалната мрежа; изведените специфични структури и индивидуални различия при самостоятелното представяне, междуличностната комуникация и развлеченията в социалната мрежа; адаптацията на няколко изследователски инструмента и др.

Представеният автореферат адекватно отразява дисертационната разработка като включва и приносите и публикационната активност на докторанта, в която трябва да се посочат пет самостоятелни публикации по темата на дисертацията в печатни издания и от участия на научни форуми.

Независимо от направените препоръки и бележки, както необходимостта от корекция на някои правописни и пунктуационни грешки в работата, смятам, че дисертацията е по актуална и значима тема, представя способностите на докторанта да планира, организира и проведе научно изследване, чиито резултати подходящо да анализира и интерпретира. Всичко това ми дава основание да предложа на уважаваното научно жури да оцени дисертационния труд положително и гласувам с „Да" за присъждането на Мария Руменова Касапова на образователната и научна степен „доктор".

08. 03. 2017 г.

Рецензент:

(доц. д-р Ергюл Таир)